



Wechter Ákos

Rajzolás és technika. A rajzolás eszközei, és használatuk

NSZFI
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:

Művészetelméleti alapozás és ábrázolási gyakorlat

A követelménymodul száma: 0980-06 A tartalomazonosító száma és célcsoportja: SzT-022-50



RAJZOLÁS ÉS TECHNIKA. A RAJZOLÁS ESZKÖZEI, ÉS HASZNÁLATUK

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Iskolájában, szakkörében megbízzák Önt, hogy készítsen tanulmányrajzokat a legkülönbélebb témakörökben és technikával. A szerteágazó feladat célja, hogy munkáiból kiállítást rendezzenek a többi diák számára, mely kiállítás a rajzolás különböző módszereit és eszközeit mutatja be. A feladat elvégzésével kapcsolatban teljes szabadságot kap, Önre van bízva, hogy saját beállítást alapján aktot, portrét, csendéleteket, tájképet, enteriőrt készít, és/vagy másolatokat klasszikus példák után.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A RAJZTECHNIKÁK

A rajzokat technika szerint mereven rendszerezni nem lehet, rendkívül sokrétűek és szinte végtelen a kombinálási lehetőségük, még akár a különféle festészeti technikákkal is. Maguk a speciális rajzeszközök sem pusztán egyféle, rájuk jellemző módon hagyhatnak nyomot a papíron. Kalligrafikus vonal és vastag vonás egyaránt előállítható különféle szerszámokkal. A rajzhoz használt eszköz tehát nem kizárólag a választott témán múlik, hanem a művész habitusán is, ha úgy tetszik: kiválasztása az alkotási folyamat első lépése.

1. Öníró rajzeszközök

Ólomvessző. A vonalazásra vagy feljegyzésre használt fémvessző már az ókorban megjelent. Azóta is használják őket, de ritkábban (főleg építészeti rajzoknál). A fémvesszők közül az ólomból készült volt a legelterjedtebb. Viszonylag puha és sima alapra is jól lehet vele dolgozni. Halványszürke, könnyen kitörölhető vonását nagyon kedvelték a rajzolás gyakorlásánál vagy előrajzolásnál. Végleges kivitelezésre azonban nem nagyon alkalmas, mert nem elég árnyalatgazdag, és nem elég tartós.



1. ábra. Albrecht Dürer: Gyermekkori önarckép, ezüstvessző, 1484¹

Ezüstceruza. Kidolgozott, részletgazdag tanulmányok készítéséhez kiválóan alkalmas eszköz. A többi fémvesszővel ellentétben, gondosan elő kell készíteni hozzá a hordozót. A preparált papíron a vonal rögzül, nem törölhető, tehát biztos kezét és pontos formai elképzelést igényel. Az ezüsteruzaánál minden tónust, plasztikai értéket, fény-árnyék hatást az eszköz szűk, árnyalt skáláján belül kell megoldani vonalhálóval, vonalak ismételt meghúzásával, sraffírozással.

Grafitvessző. A XVI. Századi Angliában és Spanyolországban bukkan fel a külön tartóba rögzített grafitpálcika. Kezdetben kizárólag a természetben előforduló formáját ismerték, puha volt, kőszilánkokkal kevert. Eleinte pusztán előrajzoláshoz használták. Kartonok átvitelére és pauzálásra is használták, mint a szén.

Ceruza. Igazi jelentőségre csak 1790 után emelkedett, Nicolas Jacques Conté fejlesztései nyomán. Az iszapolt grafithoz változó arányban agyagot keverve különböző keménységi fokozatokat lehetett elérni, és a grafitvonal tartóssá, határozottá vált. A ceruza hamarosan általánossá váló elterjedése Ingres nevével kapcsolható össze.

Színes ceruza. A ceruzarajz színnel gazdagítására ad lehetőséget a színes ceruza. A XIX. Sz. vége óta gyártják. A grafithoz és az agyaghoz színezőanyagot kevernek, vagy esetleg azzal pótolják a grafitot. A színes ceruza a színes krétákhoz képest igen csekély szerepet játszik a művészi rajzban.

¹ Forrás: <http://www.juggle.com/albrecht-durer> Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.



2. ábra. Pablo Picasso: Dora Maar portréja, ceruza, 1937²

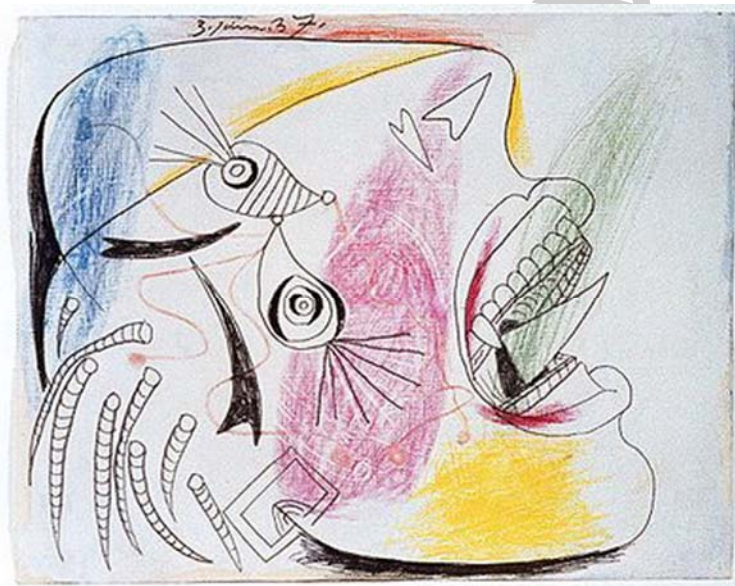


3. ábra. Fernando Botero: Férfi puskával, ceruza, színes ceruza, 2005³.

² <http://futuremodern.blogspot.com/2008/12/picasso-in-1937.html> Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.



4. ábra. Cy Twombly: Rajz⁴



5. ábra. Pablo Picasso: Tanulmány a Guernica-hoz, ceruza, kréta, gouache, 1937⁵

³ Forrás: <http://www.artnet.com/artwork/426066866/118611/fernando-botero-el-cazador.html> Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.

⁴ Forrás: <http://www.eosarte.eu/public/2007/12/cy-twombly.jpg> Utolsó megt.: 2010. szept. 22.

⁵ Forrás: <http://futuremodern.blogspot.com/2008/12/picasso-in-1937.html> Utolsó megt.: 2010. szept. 22.

Szén. Talán a legrégebbi rajzeszköz. A szén kiváló eszköz mindenféle közvetlenül a falon, vagy a táblán végzett előrajzoláshoz. Könnyű kezelhetősége és javíthatósága vázlatok és kidolgozott tanulmányok készítésére is. A kihegyezett széndarabbal finom vonalak húzhatók, lapjával vastag kontúrok vihetők fel gyorsan, jól láthatóan. Kartonok rajzolásához ideális eszköz. Azon túl, hogy minden fajta előrajzolásra alkalmas, a szén fontos eszköze a művészképzésnek, a rajztanulásnak is. Önálló, hosszabb megőrzésre szánt művek megalkotására a fixálás révén válik alkalmassá, mely eljárással rögzítik az egyébként könnyen eltörölhető vonalakat. A szén könnyedén eltörölt vagy ropogós alkalmazása festői értékeket vihet a rajzba. (Degas például különösen sok vázlatához használt szenet.)



6. ábra. Albrecht Dürer: I. Miksa császár portréja, szén, fehér kréta⁶

Préselt szén, pittkréta, műkréta. Anyagának egyenletes sűrűsége, mély színereje szabályos vonal húzására igen alkalmassá teszi, különböző keménységi fokozataival kiválóan megfelel festői hatások érzékeltetéséhez. Ezeket a krétákat koromból, főleg lámpakoromból állítják elő és a legkülönbözőbb keménységi fokozatokban kerül forgalomba, egészen a lágyan kenődő masszáiig.

⁶ Forrás: <http://www.wga.hu/frames-e.html?/html/d/durer/2/11/5/03maximi.html> Utols. mt.: 2010. szept. 22.



7. ábra. Préselt szén, vörös kréta (rőtli), fehér kréta⁷

Vörös kréta (rőtli). A legrégebbi rajzeszközök közé tartozik. Leonardo volt az egyik első művész, aki nem csak vázlatokhoz, hanem egy egész lap kidolgozására is alkalmasnak tartotta (Francesco Sforza lovasszobra és az Utolsó vacsora tervei). A fekete krétához hasonlítva a rőtliágyabban árnyalt és tompább fényű. Színes jellegén túl más festői tulajdonságai is vannak: A színárnyalatok váltakozása, a kenhetőség, amely finom megkülönböztetéseket és foltszerű hatásokat tesz lehetővé.

Pasztell. A rajz színbeli fejlesztését és gazdagítását teszik lehetővé a z ásványi és növényi festőanyagokból fehér agyagföld és különféle kötőanyagok hozzáadásával készült pasztellek. Színbeli gazdagságát a XVII. században kezdték kihasználni, egyes korabeli művészek pasztelljei, szárazon elkent finom színeikkel, bármely más száraz rajzeszköznél jobban megközelítik a tulajdonképpeni festményt.

⁷ Forrás: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cont%C3%A9_crayons.JPG Utols. Megt.: 2010. szept. 22.



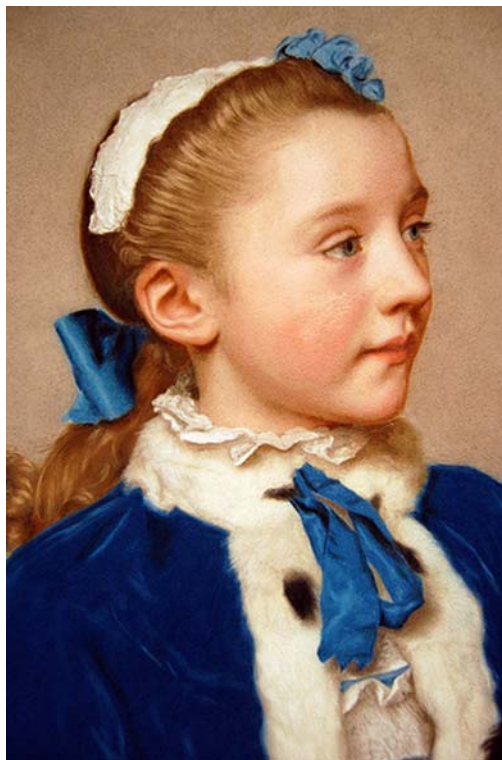
8. ábra. Giovanni Battista Tiepolo: Fej-tanulmány, vörös kréta és fehér kréta szürkés papíron⁸



9. ábra. Pasztellkréta készlet⁹

⁸ Forrás: <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2005.330.7> Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.

⁹ Forrás: http://muveszwebbolt.hu/spd/NS955600/Pannoncolor_studio-pasztel_keszlet_6_darabos Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.



10. ábra. Liotard: *Fiatal lány portréja*¹⁰

2. Átvivő rajzeszközök

Toll. Valamennyi stíluskorszakban a leggyakoribb rajzeszköz. A toll elve évezredek óta változatlan, csak anyaga változik. Íráshoz vagy rajzoláshoz használt tollakat már az ókorban vágtak nádból. A középkor kezdetétől a XIX. századig a puhább és rugalmasabb madártoll terjedt el. A XIX. sz. közepétől kezdve a fémtoll válik uralkodóvá. Különféle erősségben és rugalmassági fokozatban állítják elő, ilyenformán már a toll megválasztása meghatároz bizonyos formai lehetőségeket.

Ecset. Az ecsetrajz – akár technikáját, akár művészi hatását tekintjük – átmenetet képez a festészethez. Kezdetben, a tollrajzhoz hasonlatosan, korlátozott színskálát használtak ennél a technikánál is, vagyis egy szín árnyalatain kívül mint ellentéteket csak feketét és fehéret alkalmaztak. A XVII. században a tiszta ecsetrajz mellett a toll és az ecsetrajz kombinálása válik uralkodóvá.

¹⁰ Forrás: <http://www.flickr.com/photos/yaar/3752043362/sizes/m/in/photostream/>



11. ábra. Rembrandt: Náthán és Dávid, toll, barna tinta¹¹



12. ábra. Raymond Pettibon: One Can't Stay on the Straight?, ecset, tus¹²

¹¹

Forrás:

http://www.framemuseums.org/jsp/fiche_oeuvre.jsp?STNAV=&RUBNAV=&CODE=O114682740305911&LANGUE=0&RH=MUSEEsUSA&OBJET_PROVENANCE=COLLECTION&PAGE_NAVIGATION=1 Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.

¹² Forrás: <http://www.midnightridazz.com/forums.php?topicId=8356> Utols. Megtekintés: 2010. szept. 21.



13. ábra. Giovanni Battista Tiepolo: Levétel a keresztről, toll, ecset, barna tinta¹³

3. Modern technikák

Ide sorolható például a töltőtoll, a golyóstoll, a filctoll. Kezelésüket tekintve az öníró rajzeszközökhöz sorolhatóak, anyagukat tekintve azonban átvivő eszközök.



14. ábra. Sigmar Polke: Szerelmespár, golyóstoll, lakk, vászon, 1967¹⁴

¹³ Forrás: Giovanni Battista Tiepolo (Italian, Venetian, 1696–1770) Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.

¹⁴ Forrás: <http://friederburda.avenit.de/index.php?id=9&cid=30065&lang=en> Utolsó meg.: 2010. szept. 22.

A töltőtoll szinte semmiben nem különbözik nyomhagyásában a mártogatós fémtollaktól, a kéz nyomásának engedve vastagabb és vékonyabb vonalak meghúzására is alkalmas, érzékeny eszköz.

A golyóstoll nyoma egyenletes, nem alkalmas ez az eszköz a modulálásra. A vele húzott vonal kezdete jellemzően mindig tompa. A golyóstoll – az egyéb tollakhoz viszonyított *érzéketlensége* miatt – nem terjedt el széles körben a művészek között, de olyan esetekben, ahol ez a tulajdonsága a kifejezést szolgálja, indokolt és célszerű lehet a használata.



15. ábra. Takashi Murakami: Cím nélkül, filctoll, 2001¹⁵

A filctollról ugyanez elmondható, inkább technikai célokra alkalmas, művészi rajzhoz ritkán használják. Az úgynevezett ecetfilc művészi célokra lett kifejlesztve, ecetszerű vége alkalmassá teszi a vonalak differenciálására, kalligrafikus nyomhagyásra.

A zsírkréta különlegesen puha és tömött vonalat ad, sok színben gyártják, és majd minden felületen megtapad. Elsősorban a gyermekek rajzeszköze, ennek megfelelően minőségben kapható leginkább, amennyiben használni kívánjuk, vásárláskor ügyeljünk arra, hogy direkt művészi célokra gyártott zsírkrétát válasszunk.

4. Kombinált technikák

A legelterjedtebb kombinált technika a toll és az ecset kombinálása. A *lavírozott* rajz esetében tónusokkal gazdagítják a tollrajzot, rendszerint a tollhoz használt felhígított tinta ecsettel egymásra hordott rétegeivel alakítva ki a sötétebb és világosabb foltokat. Összemosás és egyéb módszerek alkalmazása folytán tónusátmenetekre is lehetőek így. Ha további színeket is alkalmaz a művész, a hatás a festői kialakítás felé közelíti a technikát.

¹⁵ Forrás: <http://www.dadoart.com/review/kiaf2008/kiaf2008.htm> Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.

5. Rajzlapok

A leginkább megfelelő minőségű papírok rongyból készülnek. A kézzel merített rongypapír ideális művészi célokra. Manapság a legtöbb papír fából készül, ezek idővel hajlamosak a sárgulásra és töredezésre. A fából készült papírok használatát kerüljük! A kevert, részben fából, részben nemesebb anyagokból készült papírok jobbak, mint a fából készültek, de merített rongypapírt nem múlhatják felül. A merített rongypapír egyik legfőbb ismertetőjegye, hogy széle szakadozott, nincs egyenesre vágva. Hogy famentes-e a papír, amit kinéztünk magunknak, megállapítható a következő módszerrel: tegyünk egy darabot belőle egy könyv lapjai közé úgy, hogy kilógjon egy része. Tegyük ki a könyvet a belőle kilógó papírral a napra két hétre. Ha a kilógó rész színe megváltozott, biztosak lehetünk benne, hogy a papír fát is tartalmaz.

TANULÁSI RÁNYÍTÓ

1. feladat

Keressen könyvekben, az írott és elektronikus sajtóban különböző rajztechnikákkal készült portrékat. Válasszon ki egyet közülük és másolja le az eredeti technikával.

2. feladat

Készítsen vörös kréta rajzot tetszőleges méretben és témában.

3. feladat

Keressen könyvekben, a nyomtatott és elektronikus sajtóban példákat az ecsetrajz, lavírozott tus és tollrajz technikákra. Tanulótársaival vitassa meg ezen technikák speciális tulajdonságait.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

4. feladat

Jelöljön meg néhány jelentős pasztellkrétával (is) alkotó művészt a XVIII–XIX., illetve a XX. századból.

5. feladat

Válasszon ki kettőt a klasszikus és modern rajztechnikák közül. Vitassa meg tanuló társaival ezen technikák speciális tulajdonságait, és határozza meg, hogy mikor, milyen helyzetben és milyen művészi szándék által vezérelve alkalmazná őket.

6. feladat

Stílusjegyeik, technikájuk alapján rakja időrendi sorrendbe az alábbi hat rajzot.



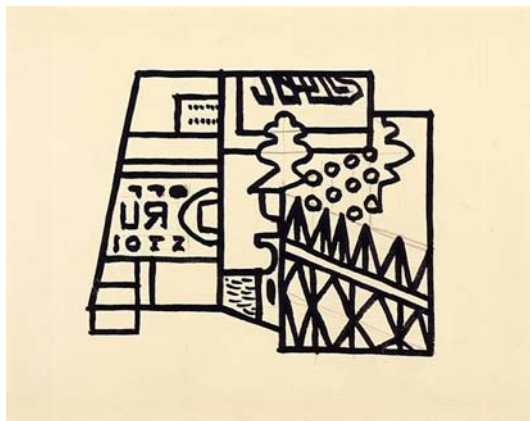
16. ábra. Kép 1.¹⁶



17. ábra. Kép 2.¹⁷

¹⁶ Forrás: <http://www.codart.nl/exhibitions/details/664/> Utolsó megtekintés: 2010. szept. 23.

¹⁷ Forrás: http://www.shafe.co.uk/art/Tudor_06_-_Henry_VIII_and_Royal_Propaganda.asp Utolsó megt.: 2010. szept. 22.



18. ábra. Kép 3.¹⁸



19. ábra. Kép 4.¹⁹

¹⁸ Forrás: <http://www.artnet.com/artwork/425931495/105/stuart-davis-drugstore-reflection.html> Utolsó megtekintés: 2010. szept. 22.

¹⁹ Forrás: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chardin_pastel_selfportrait.jpg Utolsó megt.: 2010. szept. 21.



20. ábra. Kép 5.²⁰



21. ábra. Kép 6.²¹

²⁰ Forrás: <http://www.markryden.com/paintings/index.html> Utolsó megtekintés: 2010. szeptember 23.

²¹ Forrás: <http://preraphaelitesisterhood.com/?p=1314> Utolsó megtekintés: 2010. szept. 23.

MEGOLDÁSOK

4. feladat

Néhány lehetséges név a sok közül:

- Jean-Baptiste-Siméon Chardin
- Jean-Étienne Liotard
- Edgar Degas
- Mary Cassatt
- Pablo Picasso
- James Abbott McNeill Whistler
- Paula Rego

6. feladat

A helyes sorrend:

- Kép 2.: Ifj. Hans Holbein
- Kép 1.: Peter Paul Rubens
- Kép 4.: Jean-Baptiste Siméon Chardin
- Kép 6.: Dante Gabriel Rossetti
- Kép 3.: Stuart Davis
- Kép 5.: Mark Ryden

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Heribert Hutter: A művészi rajz története és technikája, Corvina, Bp., 1968

A képzőművészet iskolája, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp., 1979

AJÁNLOTT IRODALOM

Barcsay Jenő: Ember és drapéria, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp., 1958

Barcsay Jenő: Forma és tér, Corvina, 1966

Szalay Zoltán: A kockától az aktig, Dóm Kiadó, Bp., 2007

André Chastel: Fabulák, formák, figurák, Gondolat, Bp., 1984

Werner Hofmann: A modern művészet alapjai, Corvina, Bp., 1974

Michael Levey: A festészet rövid története, Corvina, Bp., 1981

A rajzművészet mesterei, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp., 1957

Richard Friedenthal: Leonardo, Gondolat, Bp., 1974

A(z) 0980–06 modul 022–es szakmai tankönyvi tartalomeleme
felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 211 01 0000 00 00	Alkalmazott fotográfus
54 211 02 0000 00 00	Bőrműves
54 211 03 0000 00 00	Bútorműves
54 211 04 0000 00 00	Dekoratór
54 211 05 0000 00 00	Díszlet- és jelmeztervező asszisztens
54 211 06 0000 00 00	Díszműkovács
54 211 07 0000 00 00	Divat- és stílustervező
54 211 08 0010 54 01	Általános festő
54 211 08 0010 54 02	Díszítő festő
54 211 09 0010 54 01	Alkalmazott grafikus
54 211 09 0010 54 02	Képgrafikus
54 211 10 0000 00 00	Keramikus
54 211 11 0000 00 00	Könyvműves
54 213 03 0000 00 00	Mozgóképi animációkészítő
54 213 03 0100 31 01	Animációs film-rajzoló
54 211 13 0010 54 01	Aranyműves
54 211 13 0010 54 02	Cizellőr
54 211 13 0010 54 03	Drágakőfoglaló
54 211 13 0010 54 04	Ezüstműves
54 211 13 0010 54 05	Fémműves
54 211 13 0010 54 06	Lánckészítő
54 211 14 0000 00 00	Porcelánfestő és -tervező asszisztens
54 211 15 0010 54 01	Bronzműves és szoboröntő
54 211 15 0010 54 02	Díszítő szobrász
54 211 15 0010 54 03	Kőszobrász
54 211 16 0010 54 01	Kézinyomó
54 211 16 0010 54 02	Kéziszövő
54 211 16 0010 54 03	Kézműves
54 211 16 0010 54 04	Textilrajzoló és modelltervező asszisztens
54 211 17 0000 00 00	Üvegműves
54 211 18 0000 00 00	Zománcműves
52 214 01 0000 00 00	Lakberendező

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

12 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató